

פרשת וישב התשפ"ד

ari.kahn@biu.ac.il

הרב ארי דוד קאהן

1. בראשית פרק לז

(ג) וישראל אהב את-יוסף מכל-בניו כיי-בן-זקנים הוא לו ועשה לו כתנת פסים: ... (יג) ויאמר ישראל אל-יוסף הלא אחיה רעים בשכם לכה ואשלחך אליהם ויאמר לו הנני: (יד) ויאמר לו לך-נא ראה את-שלוש אחיה ואת-שלוש הצאן והשבני דבר וישלחהו מעמק חברון ויבא שכמה: (טו) וימצאהו איש והנה תעה בשדה וישאלהו האיש לאמר מה-תבקש: (טז) ויאמר את-אחי אנכי מבקש הגידה-נא לי איפה הם רעים: (יז) ויאמר האיש נסעו מזה כי שמעתי אמרים נלכה דתגנה וילך יוסף אתר אחיו וימצאם בדתו: (יח) ויראו אתו מרחק ובטרם יקרב אליהם ויתנפלו אתו לתמיתו: ... (כה) וישבו לאכל-לחם וישאו עיניהם ויראו והנה ארחת ישמעאלים באה מגלעד וגמליהם נשאים נכאת וצרי ולט הולכים להוריד מצרימה: (כו) ויאמר יהודה אל-אחיו מה-בצע פי נהרג את-אחינו וכסינו את-דמו: (כז) לכו ונמכרנו לישמעאלים ונדלנו אל-תהי-בו כיי-אחינו בשרנו הוא וישמעו אחיו:

2. תרגום אונקלוס בראשית פרק לז

(ג) וישראל רחים ית יוסף מכל בנוהי ארי בר תפים הוא ליה ועבד ליה כתונא דפסי: ... (כה) ואסתרו למיכל לחמא וזקפו עיניהון וחזו והא שירת ערבאי אתיא מגלעד וגמליהון טעינין שעף וקטר ולטום אזלין לאחמא למצרים:

3. בראשית פרק כז פסוק יט (פרשת תולדות)

ויאמר יעקב אל-אביו אנכי עשו בכרך עשיתי כאשר דברת אלי קום-נא שבה ואכלה מצידוי בעבור תברכני נפשך:

4. תרגום אונקלוס בראשית פרק כז פסוק יט (פרשת תולדות)

ואמר יעקב לאבוהי אנא עשו בוכרך עבדית כמא דמלילתא עמי קום פען אסתחר ואכול מצידוי בדיל דתברכני נפשך:

5. רש"י בראשית פרק כז פסוק יט (פרשת תולדות)

שבה - לשון מסב על השלחן, לך מתרגם אסתחר:

6. בראשית פרק לח

(א) ויהי בעת ההוא וירד יהודה מאת אחיו ונט עד-איש עדלמי ושמו חירה: (ב) וירא-שם יהודה בת-איש כנעני ושמו שוע ויקחה ויבא אליה: (ג) ותהר ותלד בן ויקרא את-שמו ער: (ד) ותהר עוד ותלד בן ותקרא את-שמו אונן: (ה) ותסף עוד ותלד בן ותקרא את-שמו שלה והיה בכזיב בלדתה אתו: (ו) ויקח יהודה אשה לער בכורו ושמה תמר: (ז) ויהי ער בכור יהודה רע בעיני ה' וימתהו ה': (ח) ויאמר יהודה לאונן בא אל-אשת אחיה ויבם אתה והקם זרע לאחיה: (ט) ויזע אונן כי לא לו יהיה הזרע וה' אמ-בא אל-אשת אחיו ושחת ארצה לבלתי נמו-זרע לאחיו: (י) וזרע בעיני ה' אשר עשה וימת גם-אתו: ... (יג) ויגד לתמר לאמר הנה חמיה עלה תמנחה לגז צאנו: (יד) ותסר בגדי אלמנותה מעליה ותכס בצעיף ותתעלף ותשב בפתח עינים אשר על-דרכ תמנחה פי ראתה כיי-גדל שלה והוא לא-נתנה לו לאשה: (טו) ויראה יהודה ויחשבה לזונה פי כסתה פניה: (טז) ונט אליה אל-הדרכ ויאמר הבה-נא אבוא אליך כי לא ידע פי כלתו הוא ותאמר מה-תתן-לי כי תבוא אלי: (יז) ויאמר אנכי אשלח גדי-עזים מן-הצאן ותאמר אם-תתן ערבון עד שלחך: (יח) ויאמר מה הערבון אשר אתן-לך ותאמר חתמה ופתילך ומטה אשר בידך ויתן-לה ויבא אליה ותהר לו: (יט) ותקם ותלך ותסר צעיפה מעליה ותלבש בגדי אלמנותה: (כ) וישלח

יהודה את-גדי העזים ביד רעהו העדלמי לקחת הערבון מיד האשה ולא מצאה: (כא) וישאל את-אנשי מקמה לאמר איה הקדשה הוא בעיניכם על-הדרך ויאמרו לא-היתה בזה קדשה: (כב) וישב אל-יהודה ויאמר לא מצאתיה וגם אנשי המקום אמרו לא-היתה בזה קדשה: (כג) ויאמר יהודה תקח-לה פן נהיה לבוז הגה שלחתי הגדי הזה ואתה לא מצאתה: (כד) ויהיו כמשלש חדשים ויגד ליהודה לאמר ונתת תמר פלגו וגם הגה הרה לזנוגים ויאמר יהודה הוציאה ותשרף: (כה) הוא מוצאת והיא שלחה אל-חמיה לאמר לאיש אשר-אלה לו אנכי הרה ותאמר הכר-נא למי החתמת והפתילים והמטה האלה: (כו) ויגר יהודה ויאמר צדקה ממני פי-על-כן לא-נתתיה לשלה בגי ולא-ינסף עוד לדעתה:

7. בראשית פרק לד פסוק לא (פרשת וישלח)

(לא) ויאמרו הכזוניה יעשה את-אחותנו: פ

8. בראשית רבה (וילנא) פרשה פה סימן י (פרשת וישב)

הוציאה ותשרף – אפרים מקשאה תלמידו של רבי מאיר אמר משום רבי מאיר, תמר בתו של שם היתה, דכתיב (ויקרא כ"א:ט): ובת איש פהו, לפיכך הוציאה ותשרף.

9. פסיקתא זוטרתיא (לקח טוב) בראשית פרק לח פסוק ו (פרשת וישב)

(ו) ויקח יהודה אשה לער בכורו ושמה תמר, שתימר מעשיה כקטורת, שלא רצתה לצאת מבית יהודה:

10. שכל טוב (בובר) בראשית פרק לח פסוק ו (פרשת וישב)

(ו) ויקח יהודה אשה לער בכורו ושמה תמר. שתימרה מעשיה כקטורת, שלא רצתה לצאת מבית חמיה:

11. מדרש הגדול בראשית פרק לח פסוק ו (פרשת וישב)

ו - ז) ויקח יהודה אשה לער בכורו ושמה תמר. ולמה נקרא שמה תמר, שהיתה קומתה דומה לתמר. אמרו תמר בת שם בן נח היתה והיתה נאה ביותר וכיון שנטלה ער אמר עכשו היא יולדת והיא מתכערת. מה עשה, היה מניח השדה וחורש בגנות. לשון נקי. ועליו הוא אומר ואץ ברגלים חוטא (משלי יט, ב). כיון שראה הקדוש ברוך הוא כך הגיפו, דכתיב וימיתהו ה'.

12. תרגום המיוחס ליונתן - תורה בראשית פרק לח פסוק ו (פרשת וישב)

(ו) ונסים יהודה איתא לער בוכריה ברת שם רבא ושמה תמר:

13. כתר יונתן בראשית פרק לח פסוק ו (פרשת וישב)

(ו) ויקח יהודה אשה לער בכורו בת שם הגדול ושמה תמר:

14. אלשיך על בראשית פרק לח פסוק ו (פרשת וישב)

ויקח יהודה אשה לער בכורו ושמה תמר. (ו): הנה כתבנו למעלה כי את שם אשת יהודה לא הזכיר כי אם בת שוע, על כי מצד עצמה בלתי ראויה, על כן הס שלא להזכיר שמה. ובזה אפשר כי לא הניח בנו יתן עיניו באשה ואולי תהיה בלתי הגונה, על כן ויקח הוא בעצמו אשה לו הראויה להזכיר שמה, וזהו ושמה תמר כי צדקת גמורה היתה כנודע מרבותינו ז"ל (שם). ועל כן לא הזכיר שם אביה עם היותו מלכי צדק, לבל יראה שעל היותה בת לצדיקים ההוא לקחה ולא על בחינת עצמה. על כן לא הזכיר רק את שמה כי אל עצמה הביט. ומה גם אם נרמז צדקותה בשם תמר כד"א צדיק פתמר יפרח:

15. תהלים פרק צב פסוק יג - יד

(יג) צדיק פתמר יפרח פארו בלבנון ישגה: (יד) שתולים בבית ה' כחצרות אלהינו יפריחו:

16. שפתי כהן בראשית פרשת וישב ד"ה = לח, ו

ויקח יהודה אשה לער בכורו ושמה תמר. למה אמר ושמה ולמה אמר לער בכורו הוא שער הוא בכורו שכן אמר ותהר ותלד ויקרא שמו ער וגו', אלא לומר לך שיהודה למד מזקנו אברהם שלקח ליצחק אשה הוגנת לו, כן עשה יהודה לבנו בכורו שהיה חביב עליו, לפיכך קרא אותו ער כלומר ער אני מאותו עוון, וכל זה הוא לומר שהיה יוסף חביב עליו כמו שעשה בנימין שקרא לבנו על שם הצרות שאירעו ליוסף שהיה מצר עליו כבמדרש (בראשית רבה צ"ד, ח') כן עשה יהודה, לזה ויקרא

את שמו הוא קרא, אבל השני היא קראה שמו אונן על שם האנינות שראתה בו, אם כן לזה אמר לער בכורו מלא שהיה חביב עליו כמו שאמרנו. ושמה תמר, לומר ששמה מגיד לך בת מי היא, **בת שם הבכור סופי תיבות תמר, לומר ששם היה בכור במעלה והכהונה היתה בכור לזה והוא כהן, והיה מלך שלם ובן בתו שלמה, ולקחה לבכורו**, ולפי שהיתה בת כהן והיתה תרומתו כלומר מטיפה ראשונה, ולזה תמר תרם, ונאמר בתרומה (ויקרא כ"ב, י') וכל זר לא יאכל קודש ומתו בו כי יחללוהו, הקודש, ונאמר (שם: י"ב) ובת כהן כי תהיה לאיש זר וסמיך ליה ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה ושבה וגו' וכל זר לא יאכל בו וגו', לזה אמר ויהיה ער בכור יהודה שהעידה תורה שהוא בכור יהודה אבל היה זר שהיה מזוהמתו של קין ואינו כדאי להשתמש בקודש, לזה אמר בעיני ה' וימיתו ה', שתי פעמים ה' לומר שהמיתו ברחמים לרחם עליו לזכך זוהמתו ולהביאו למקום קדוש, ולזה וידע אונן כי לא לו יהיה הזרע ההגון לא יצא ממנו כי הוא גם כן זר והיה אם בא וגו' שלא היה גומר ביאתו בה מפחדו מאכילת קודש, כי האשה נקראת אכילה כאומרו כי אם הלחם אשר הוא אוכל (בראשית ל"ט, ו'), קראן לו ויאכל לחם (שמות ב'), והוא לקחה שלא לעבור על דברי אביו שאמר לו בוא אל אשת אחיך, וירע בעיני ה' אשר עשה, על שהיה משליך זרעו לבטלה וימת גם אותו, לומר שאין המיתה באה לו מצד שהוא זר כי גמר ביאה קונה והוא לא היה גומר ביאתו בה, אלא מצד שהוא משליך זרעו לבטלה, וזהו שאמר אשר עשה וימת וגו':

17. רש"י בראשית פרק לח פסוק כד (פרשת וישב)

ותשרף - אָמַר אֲפָרַיִם מִקְשָׁאָה מְשׁוּם רַבִּי מְאִיר, בְּתוֹ שֵׁל שֵׁם הֵיְתָה, וְשֵׁהוּא כֹהֵן, לְפִיכָּךְ דְּנוּהָ בְשָׂרְפָה:

18. שפתי חכמים בראשית פרק לח פסוק כד אות ט (פרשת וישב)

לאו דוקא בתו דהא שם כבר מת כשהיה יעקב נ' שנה ועתה הוא יותר מבן ק"י שנה, אלא ממשפחתו:

19. פסיקתא זוטרתיא (לקח טוב) בראשית פרק לח פסוק כד (פרשת וישב)

זנתה תמר כלתך. והזנות היא קשה להם: וגם הגה הרה לזנונים. לפי שהיתה מטפחת על כרסה ואומרת מלכים אני מעוברת: ויאמר יהודה הוציאה ותשרף. אמר אפרים מקשאה תלמידו של ר' מאיר משום ר' מאיר תמר בתו של שם היתה וכהן היה, שנא' והוא כהן לאל עליון (בראשית יד יח), לפיכך גזר עליה יהודה הוציאה ותשרף, דכתיב ובת איש כהן כי תחל לזנות באש תשרף (ויקרא כא ט):

20. רבי אברהם בן הרמב"ם בראשית פרק לח פסוק כד (פרשת וישב)

ומאמרו הוציאה ותשרף מורה כי המנהג היה אצלם להרוג את הנשואה אם זנתה והזקוקה ליבום היתה אצלם במדרגת אשת איש ומצות יהודה על זה וקיום מצותו ראייה כי הוא היה שופט אנשיו והנלוים אליו ומקומו כמשפט המלכים ואין חולק ואין מתנגד:

21. דעת זקנים מבעלי התוספות בראשית פרק לח פסוק כד (פרשת וישב)

הוציאה ותשרף. אמר אפרים מקשאה תמר בתו של שם היתה שהיה כהן ובת כהן שזינתה היא בשריפה. ותימא שלא היו עדים והתראה בדבר. ותירץ הר' יוסף מארץ ישראל דדור פרוץ היה לכך חייבוה כדי לעשות סייג לתורה כדאמרינן בסנהדרין פרק נגמר הדין תניא ר' אלי' ב"י אומר ב"ד מכין ועונשין שלא מן הדין וכו' וכן יהושע שהרג עכן ומסיק תלמודא דלא עשה בה מעשה אלא כדי לרדות ישראל. ומיהו קשיא כיון דבתו של שם היתה א"כ מאי האי דכתיב לעיל שבי אלמנה בית אביך והרי כשתחשוב שנותיו של שם תמצא שכבר מת. והתם במס' סוטה משמע הכי דמסיק דאמרה לו יתומה אני פנויה אני. ונ"ל בבית אביה קרי נמי לאחר מיתת אביה:

רבי יוסף מקלצון איש ירושלים, מהעולים לארץ ישראל בעליית בעלי התוספות. תלמיד ר"י הזקן

22. הדר זקנים בראשית פרק לח פסוק כד (פרשת וישב)

ויאמר יהודה הוציאה ותשרף. ושם היו יושבים יצחק ויהודה והוא דבר תחלה משום דדיני נפשות מתחילין מן הצד. הוציאה היו מגררין אותה בעל כרחיה. ותשרף אפרים מקשאה אומר בתו של שם היתה שהיה כהן ולכך דנוה לשריפה כי בת כהן שזנתה דינה לשריפה. עוד י"ל דמנהג המדינה כן דזונה בשרפה.

וא"ת והרי לא היה עדים והתראה בדבר. ואומר ה"ר יוסף איש ירושלים דדור פרוץ הוה ומ"ה דנוה בשריפה כדי שלא ירגילו בדבר. וכיוצא בדבר מצינו בסנהדרין מעשה באחד שהטיח באשתו תחת התאנה והלקוהו ולא מפני שדרכו בכך אלא מפני שהשעה צריכה לכך ועל כן נקרא בנו הא' פרץ על שם שדנוה על פריצות הדור. וא"ת כיון דבתו של שם היתה מאי האי דכתיב לעיל שבי אלמנה בית אביך והלא כאשר תחשוב שנותיו של שם תמצא שכבר מת. וכן משמע בסוטה דמסיק התם שנתנה פתח לדבריה גיורת אני יתומה אני טהורה אני פנויה אני. וי"ל דאפילו לאחר מיתה קרי ליה בית אביה. ולהא ניחא הא דאמרי בגיטין ע"מ שלא תלכי לבית אביך לעולם אין זה גט משום דאפילו לאחר מיתת אב קרוי בית אביה. ונמצא דלעולם אגידא ביה. וה"ר יעקב מפונ"טא דמי"ר פי' דודאי אחר מיתת האב אינו קרוי בית אביה ולבית אביה דגיטין דאמרי' דאין זה כריתות לפי דהכי ר"ל לבית אביך למשפחתך כמו נשיא בת אב. וכן נמי הכא שבי אלמנה בית אביך בית משפחתך:

23. מושב זקנים בראשית פרק לח פסוק כד (פרשת וישב)

הוציאוהו ותשרף. פי' הרי"ה ישרפו לה פניה ולא עצמה כי פנויה הייתה ובת כהן ארוסה דוקא נשרפת, ובת שם היתה כדפר"ש ותימ' לר' דוד למה דנו אותה בשריפה והא כתיב (לעיל י"ד י"ח) והוא כהן לאל עליון, הוא ולא היא. וי"ל שנולדה כבר קודם לכן, לפי זה א"כ היתה תמר בת קפ"ו שנים לכל הפחות, אפי' א"ת שאונן לא היה רק בן ז' שנים כשמת. הוציאוהו ותשרף. מקשים העולם איך פסק יהודה הדין, והלא יצחק ויעקב היו חשובים ממנו. וי"ל לפי שדיני (ממונות) [נפשות] מתחילין מן הקטן שאם היו מתחילין מן הגדול ויחייב שוב אינם יכולים לזכותו, שנ' (שמות כ"ג ב') ולא תענה על ריב. קרי ב' על רב. והתורה אמרה ספק נפשות להקל. יש מדרש אחר שאומר כי שם בן נח היה דיין עמהם, ושבוש הוא שלא היה קיים כל כך, שהרי שנותיו של שם ת"ק משנולד ארפכשד, צא וחשוב מארפכשד עד שנולד יעקב ותמצא ת"ק וחמש, הרי ליעקב נ' שנה כשמת שם, א"כ לא ראה יהודה שם מימיו שהרי בן פ"ד היה יעקב כשנולדו השבטים. הוציאוהו ותשרף. לפי שהיתה בתו של שם כו'. וא"ת והלא לא היו עדים בדבר, ואף התראה לא התרו בה, ותי' הר' ר' יוסף שהדור היה פרוץ, ומשום כך היו מחייבין מיתה כדי שלא ירגילו בדבר. הוציאוהו ותשרף. מקשי' ולמה תשרף, והלא לא נצטוו על הייבום, ונמצא בפסיקתא (דרב כהנא ק') דנצטוו' והכי אית' התם (משלי ל"א כ"ט) רבות בנות עשו חיל, בא אדם הראשון ונצטוה על ע"ז, ונח על מצות אבר מן החי, אברהם על המילה, ויצחק לחנכו ת' ימים, ויעקב על גיד הנשה, יהודה על הייבום. והייבום נצטוו לאח או לאחר מן הקרובים, דכתיב צדקה ממני. אמנם קשה הא דכתיב הוציאוהו ותשרף כו', הא איתמר בפ"ב דיבמות שומרת יבם שזנתה חד אמר בעשה וחד אמר בלאו, אבל במיתה כ"ע לא. ועוד קשה דכל מיתה האמורה בבני נח אינו אלא סיף. וי"ל דנשרפת מדאמר בסנהדרין (נ"ח ב') גוי שיחד שפחה לעבדו ובא עליה יהרג, ולא גרע יחד דמקום מיחוד דרבו. והא דאמרינן בפ"ב דע"ז (ל"ה ב' ע"ש וצ"ע), דגזרו על הפנויה משום דתמר משמע משום דפנויה היתה. י"ל לגבי יהודה היתה פנויה, כך מצאתי כתוב, ומהר"מ ז"ל היה מפרש דער ואונן באו עליה שלא כדרכה מדאמר ובני נח בעולת בעל יש להם ושלא כדרכה אין להם, כדאמר בסנהדרין (נ"ח ב') ויהודה היה סבור שכדרכה באו עליה, וכשהגידו לו שזינתה דן אותה בשריפה דהיינו שומרת יבם בלאו ואזהרתו זו היא מיתתו, וכששלחה לו לאיש אשר אלה לו אנכי הרה, מיד הרגיש שער ואונן באו עליה שלא כדרכה כי יהודה מצאה בתולה כשבא עליה. ביבמות (ל"ד ב') אמרינן תמר מיעכה באצבעה, ומיד פטרה שהרי פנויה היתה כיון דבאו עליה שלא כדרכה, לפי זה יתיישב דאין שייך יבום אלא באח, ולמה פטרה כשזינתה ממנו, והלא כלתו היא, אלא כפי' הרב. אמרינן בכמה דוכתיה בתלמוד (ב"מ נ"ט א') שלא להלבין פני חבירו מנ"ל מתמר משמע שכבר בא האש והצית האש, ותימה דא"כ כדין בת כהן שזינתה מה שייך ביה הוצת אש, והלא לא היה

דינה אלא בפתילה של אבר, כדאמר בפרק (נגמר הדין) [ד' מיתות] (סנהדרין נ"ב א') והיו מייעה חמרמרין, וצ"ע:

24. רבינו מיוחס בראשית פרק לח פסוק כד (פרשת וישב)

הוציאוהו ותשרף. יהודה התמיר עליה אבל דינה כסופה:

25. בעל הטורים בראשית פרק לח פסוק כד (פרשת וישב)

ורבינו יהודה החסיד פירש לא דנה אותה יהודה לשריפה אלא שישרפו לה רושם בין פניה לסימן שהיא זונה וכאשר ידע יהודה שהיה ממנו ולא היתה זונה לא עשו לה שום דבר.

26. הכתב והקבלה בראשית פרק לח פסוק כד (פרשת וישב)

(כד) הוציאוהו ותשרף. לא דן אותה יהודה לשריפת גופה, אלא שישרפו לה רושם על פניה לסימן שהיא זונה (בעל הטורים בשם ר"י החסיד), וכ"כ הרא"ש כמו שהוא עוד היום בבני ישמעאל שכל זונה שמפקרת עצמה שורפים בחותם של ברזל על מצחה, ולהיותה זקוקה ליבום ענשוה כאשר איש.

27. בראשית פרק ד פסוק טו (פרשת בראשית)

וַיֹּאמֶר לוֹ ה' לְכֹן כְּלֵי-הַרְגָּ לְיָן שְׁבַע-עֲתִים יִקָּם וַיִּשָּׁם ה' לְקִין אוֹת לְבַלְתִּי הַכּוֹת-אֶתוֹ כָּל- מִצָּאָו:

28. אבן עזרא בראשית פרק ד פסוק טו (פרשת בראשית)

וי"א כי האות קרן. ואחרים אמרו, שנתן חוזק בלבו והסיר פחדו ממנו. והנכון בעיני שהשם עשה לו אות עד שהאמין, והכתוב לא גלה האות:

29. רמב"ן בראשית פרק ד פסוק טו (פרשת בראשית)

ובבראשית רבה (כב יב) אמרו כענין זה רבי אבא אמר כלב מסר לו. כי מפני שהיה פחדו מן החיות מסר לו אחת מהן שתלך לפניו, ולמקום שיפנה הכלב ללכת ידע כי שם צוה לו השם ולא יהרג בה. הזכירו בו החכמים אות נבזה כראוי לו, אבל הכוונה שהיה עמו האות תמיד להורות לפניו הדרך שילך בה, כי כן לשון "וישם":

30. כתב יונתן בראשית פרק ד פסוק טו (פרשת בראשית)

(טו) ויאמר לו יי, הנה בכך כל שהורג את קין לשבעה דורות יפרע ממנו ורשם יי על פניו של קין אות משמו גדול ומכובד כדי שלא להרוג אותו כל שימצאנו בהסתכלו בו:

31. רש"י בראשית פרק ד פסוק טו (פרשת בראשית)

וישם ה' לקין אות - חקק לו אות משמו במצחו. פל מוצאי ינהגני, הבהמות והחיות, אכל בני אדם עדן לא היו שייך מהם, רק אביו ואמו, ומהם לא הנה ירא שיהרגוהו, אלא אמר עד עכשו הנה פחדתי על כל החיות כמו שנאמר ומוראכם וגו', ועכשו בשביל עון זה לא יראו ממני החיות ויהרגוני, מיד וישם ה' לקין אות - הקזיר את מוראו על החיות:

32. שו"ת ציץ אליעזר חלק טז סימן סג

[ומ"ש "שאמרו לשרפו באש" נראה לי דאין הכוונה להמיתו בשריפה אלא שרצו לעשות סימן שריפה על אחד מאבריו הגלויים לגנאי ולחרפה ולאות קלון, כעין שמצינו בשו"ת הרא"ש ונפסק להלכה ברמ"א באה"ע סי' קע"ז סעי' ה', דרשאין הבית דין לקנוס הזונות כדי לעשות גדר, ומעשה באחת שזינתה עם העובד כוכבים וחתכו את חוטמה כדי לנוולה ע"ש, ובכה"ג מביא בעל הטורים עה"ת פ' וישב (ל"ח - כ"ד) בשם ר"י חסיד בביאור כוונת הפסוק של "הוציאוהו ותשרף", כי לא דנה לשרפה אלא שישרפו לה רושם בין פניה לסימן שהיא זונה ע"ש וכן מ"ש ע"ז בתורה תמימה שם עיין שם. וה"נ יש לפרש איפוא כוונת השריפה שבס' חרדים הנ"ז שרצו לשרוף לו רושם בין פניו לסימן על מעלליו הרעים].

33. רמב"ן בראשית פרק לח פסוק כד (פרשת וישב)

(כד) ויאמר יהודה הוציאוהו ותשרף - אמר אפרים מקשאה תלמידו של רבי מאיר משום רבי מאיר, תמו בתו של שם היתה שהוא כהן לפיכך דנוה בשריפה (ב"ר פה י). זה כתב רש"י, ולא פירשו:

ואני לא ידעתי הדין הזה, שבת כהן אינה חייבת שריפה אלא בזנות עם זיקת הבעל, ארוסה או נשואה, כמו שמפורש בגמרא בסנהדרין (נא ב), אבל בת כהן שומרת יבם שזינתה אינה במיתה כלל, ובין בת ישראל ובין בת כהן אינה אלא בלאו גרידא. ואם תאמר שהיה היבום נוהג בבני נח, והיא להם בכלל אשת איש, ואזהרה שלהם זו היא מיתתם (שם נח ב), והלא הם אומרים (ב"ר פה ה) שיהודה התחיל במצות יבום תחלה, וכן בגמרא סנהדרין (נז ב) מוכיח שאין יבמה בבני נח חייבת כלל: **ונראה לי** שהיה יהודה קצין שוטר ומושל בארץ, והכלה אשר תזנה עליו איננה נדונת כמשפט שאר האנשים, אך כמבזה את המלכות, ועל כן כתוב ויאמר יהודה הוציאוה ותרשה, כי באו לפניו לעשות בה ככל אשר יצוה, והוא חייב אותה למעלת המלכות, ושפט אותה כמחללת את אביה לכבוד כהונתו, לא שיהיה דין הדיוטות כן: **ועל דרך הפשט** יתכן שהיה משפטם כנהוג היום במקצת ארצות ספרד שהאשה אשר תזנה תחת אישה מוסרין אותה לבעלה והוא דן אותה למיתה או לחיים כרצונו, והנה היתה מיועדת לשלה בנו והיא להם כאשת איש בנימוסיהם:

34. שד"ל בראשית ל"ח:כ"ד

ותשרף – אומר י' ד' מיכעאליס Johann David Michaelis deutsche Uebersetzung des Alten 2 – **שהוא אחר מיתה, שהיו סוקלים אותה תחלה**, וכן ביהושע ז':כ"ה ודניאל ז':י"א; ונ"ל שהיא כמשמעו, שאל"כ ותסקל היל"ל, והנה בימי קדם היו ראשי המשפחה שולטים באנשי ביתם למות ולחיים, והנואפת היתה מחללת כבוד המשפחה והיה עונשה לפי כבוד המשפחה (ולפיכך בת איש כהן כי תחל לזנות את אביה היא מחללת באש תשרף {ויקרא כ"א:ט'}) ובני יעקב היה כבוד משפחתם יקר בעיניהם מאד, כמו שראינו ממה שעשו בשכם לנקום נקמת כבודם, באמרם {בראשית ל"ד:ל"א} הכזונה יעשה את אחותנו, לכך צוה יהודה שימיתוה במיתה היותר חמורה והיא השרפה. מה שכתב רש"י הרה שם דבר, כוונתו שאיננו פועל עבר (וכתרגום רמבמ"ן) שא"כ היל"ל הָרְתָה והביא לדוגמא אשה הרה, כי מלת אשה עדות שהרה שם התאר, וכן ברה כחמה {שיר השירים ו':י'} איננו פועל כמו ולא ברה אתם לחם {שמואל ב' י"ב:י"ז}, אבל הוא שם התאר. אך נראה כי רש"י לא היה מְסַלֵּק בין שם דבר לשם התאר, והיה קורא לזה ולזה שם דבר, וכן מצאתי אה"כ בספר הזכרון. ברש"י כ"י וברע"ח ובהרבה דפוסים עתיקים ובקצת מן האחרונים כתוב שיפילוהו, וכן נכון אבל בתלמוד כתוב {ברכות מ"ג:ג} שיפיל עצמו.

35. בראשית פרק לה פסוק כב - כז (פרשת וישלח)

(כב) וַיְהִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה בְּאֶרֶץ הַחִיָּבֹן וַיִּשְׁכַּב אֶת־בְּלֵקָה פִּילְגֶשׁ אֲבִיו וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל פ וַיִּהְיוּ בְנֵי־יַעֲקֹב שְׁנַיִם עָשָׂר: (כג) בְּנֵי לֵאָה בְּכוֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי וַיְהוּדָה וַיִּשְׁשֹׁן וְזַבּוּלֹן: (כד) בְּנֵי רָחֵל יוֹסֵף וּבִנְיָמִן: (כה) וּבְנֵי בְלֵקָה שְׁפָתָת רָחֵל בֶּן וְנַפְתָּלִי: (כו) וּבְנֵי זַלְפָּה שְׁפָתָת לֵאָה גֵד וְאָשֶׁר אֵלֶּה בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר יִלְדוּ בְּפָנָיו אֲרָם: (כז) וַיָּבֵא יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אֲבִיו מִמְּרָא קַרְיַת הָאֲרָבָה הוּא חֶבְרוֹן אֲשֶׁר־גֵּרָה שָׁם אֲבָרָהָם וַיִּצְחָק:

36. דברי הימים א ה':א'

ובני ראובן בכור ישראל פי הוא הבכור ובתללו יצועי אביו נתנה בכרתו לבני יוסף בן ישראל ולא להתינחש לבכרה.

37. תרגום אונקלוס בראשית פרק לה פסוק כב (פרשת וישלח)

והנה פד שָׂרָא יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הַחִיָּבֹן וַיִּשְׁכַּב יָת בְּלֵקָה לְחִינְתָּא דְאַבְוֵיהּ וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל וְהוּוּ בְנֵי יַעֲקֹב תְּרֵי עָסָר.

38. תרגום המיוחס ליונתן - תורה בראשית פרק לה פסוק כב (פרשת וישלח)

והנה פד שָׂרָא יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הַחִיָּבֹן וַיִּשְׁכַּב יָת מַצְעָא דְבְּלֵקָה פְּלִקְתִּיהּ דְאַבְוֵי ...

39. כתר יונתן בראשית פרק לה פסוק כב (פרשת וישלח)

ויהי כאשר שכן ישראל בארץ ההיא וילך ראובן ובלבל את מצעה של בלהה פילגש של אביו שהיה מסדר כנגד מצעה של לאה אמו ונחשב עליו כאילו שכב עמה וישמע ישראל וירע לו ויאמר אוי שמא יצא ממני פסול כמו שיצא מאברהם ישמעאל ומאבא יצא עשו, משיבה רוח של קודש, וכן אמרה לו, לא תירא שכולם צדיקים ואין בהם פסול שאחרי שנולד בנימין היו בני יעקב תריסר:

40. רש"י בראשית פרק לה פסוק כב (פרשת וישלח)

וישכב - מתוך שבלבל משכבו מעלה עליו הכתוב כאלו שכבה. ולמה בלבב וחלל יצועיו, שכשמתה רחל נטל יעקב מטתו שהיתה נתונה תדיר באהל רחל ולא בשאר אהלים ונתנה באהל בלהה, בא ראובן ותבע עלבון אמו, אמר אם אחות אמי היתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי, לכן בלבב:

41. משנה מסכת מגילה פרק ד משנה י

מעשה ראובן, נקרא ולא מתרגם. מעשה תמר, נקרא ומתרגם. מעשה עגל הראשון, נקרא ומתרגם. והשני, נקרא ולא מתרגם. ברפת פהנים, מעשה דוד ואמנון, לא נקראין ולא מתרגמין...

42. תוי"ט על מסכת מגילה פרק ד משנה י

מעשה ראובן - וישכב את בלהה פלגש אביו (בראשית ל"ה) נקרא בבה"כ ולא מתרגם. דחיישינן לגנותו. כפירש"י. והר"ן פירש משום כבוד יעקב:

מעשה תמר - כתב הר"ב אמנון ותמר וכו' וכ"כ הרמב"ם. דמעשה תמר היינו אמנון ותמר וכו' וקשיא חדא דאמאי נקט תמר ולא אמנון שהרי אמנון הוא שעשה המעשה. ותמר קרקע עולם ואנוסה היתה. וכמו דנקט ראובן ולא בלהה. וע"ק בשנותו הסדר להכניס מעשה אמנון בין מעשים שקדמו אליו ועוד שה"ל להסמיך מעשה תמר ומעשה דוד ואמנון כיון שמעשה אחד הם. ולכן נראה כפירש"י. והר"ן. מעשה תמר ויהודה. וטעמא מפרש בגמרא אברייתא דשבחיה הוא דאודי. ול"ק דנקט תמר משום דאי תני יהודה ה"א עובדא דיוסף שאמר לכו ונמכרנו. ומסתבר שהרמב"ם והר"ב כשראו בגמרא דפריך מעשה דוד ואמנון לא נקראים ולא מתרגמין. והאמרת מעשה אמנון ותמר נקרא ומיתרגם חשבו דאתמר דמתני' פרכינן. ולא היא אלא מרישא דברייתא דתני הכי מעשה אמנון ותמר נקרא ומיתרגם:

43. בראשית פרק לט פסוק ג - כג (פרשת וישב)

(ג) וַיֵּרָא אֲדֹנָיו כִּי ה' אִתּוֹ וְכֹל אֲשֶׁר-הָיָה עִשָׂה ה' מִצְּלִיחַ בְּיָדוֹ: (ד) וַיִּמָּצֵא יוֹסֵף תָּן בְּעֵינָיו וַיִּשְׁרַת אִתּוֹ וַיִּפְקְדֵהוּ עַל-בֵּיתוֹ וְכָל-יִשְׁרָאֵל נָתַן בְּיָדוֹ: (ה) וַיְהִי מֵאִזְ הַפְּקִיד אִתּוֹ בְּבֵיתוֹ וְעַל כָּל-אֲשֶׁר יִשְׁלֹו וַיִּבְרָךְ ה' אֶת-בְּיַת הַמִּצְרִי בְּגִלְלַת יוֹסֵף וַיְהִי בְרַכְתָּהּ ה' בְּכָל- אֲשֶׁר יִשְׁלֹו בְּבֵית וּבְשָׂדֶה: (ו) וַיַּעֲזֹב כָּל-אֲשֶׁר-לֹו בְּיַד- יוֹסֵף וְלֹא-יָדַע אֹתוֹ מֵאוֹמֶה כִּי אִם-הִלָּחֵם אֲשֶׁר-הָיָה אוֹכֵל וַיְהִי יוֹסֵף יִפְהֶ-תָאֵר וַיִּפְהַ מְרָאָה: (ז) וַיְהִי אַחֲרַי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּשָּׂא אִשְׁת־אֲדֹנָיו אֶת-עֵינֶיהָ אֶל-יוֹסֵף וַתֹּאמֶר שְׂכָבָה עִמִּי: (ח) וַיִּמָּאֵן וַיֹּאמֶר אֶל-אִשְׁת־ אֲדֹנָיו הֵן אֲדֹנִי לֹא-יָדַע אֹתִי מֵהַבְּבֵית וְכֹל אֲשֶׁר-יִשְׁלֹו נָתַן בְּיָדִי: (ט) אֵינְנו גְּדוֹל בְּבֵית הַזֶּה מִמְּנֵי וְלֹא- חֲשָׂה מִמְּנֵי מֵאוֹמֶה כִּי אִם-דְּאוֹתָךְ בְּאֲשֶׁר אֶתְּ-אִשְׁתּוֹ וְאִיךָ אֶעֱשֶׂה הַרְעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְחָטָאתִי לְאֱלֹהִים: (י) וַיְהִי כַדְּבָרָה אֶל-יוֹסֵף יוֹם וְלֹא-שָׁמַע אֲלֶיהָ לְשֹׁכֵב אֶצְלָהּ לְהַזְנוֹת עִמָּה: (יא) וַיְהִי כִּהְיוֹם הַזֶּה וַיָּבֵא הַבְּיָתָה לַעֲשׂוֹת מִלֵּאכְתּוֹ וְאִין אִישׁ מֵאֲנָשֵׁי הַבְּיָתָה שָׁם בְּבֵיתוֹ: (יב) וַתִּתְּפֹשֶׁהוּ בְּבִגְדוֹ לֵאמֹר שְׂכָבָה עִמִּי וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ בְּיָדוֹ וַיִּגַּס וַיִּצָּא הַחוּצָה: (יג) וַיְהִי כִּרְאוּתָהּ כִּי-עָזַב בְּגָדוֹ בְּיָדוֹ וַיִּגַּס הַחוּצָה: (יד) וַתִּקְרָא לְאֲנָשֵׁי בֵיתָהּ וַתֹּאמֶר לָהֶם לֵאמֹר רְאוּ הֵבִיא לָנוּ אִישׁ עֲבָרִי לְצַחֵק בָּנוּ בָּא אֵלַי לְשֹׁכֵב עִמִּי וְאֶקְרָא בְּקוֹל גְּדוֹל: (טו) וַיְהִי כִשְׁמֵעוֹ כִּי-הִרְיָמְתִי קוֹלִי וְאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ אֶצְלֵי וַיִּגַּס וַיִּצָּא הַחוּצָה: (טז) וַתִּנָּח בְּגָדוֹ אֶצְלָהּ עַד-כִּי-וָא אֲדֹנָיו אֶל-בֵּיתוֹ: (יז) וַתִּדְבַר אֵלָיו כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר בְּאֵלֵי הָעֶבֶד הָעֲבָרִי אֲשֶׁר-הִבֵּאתָ לָנוּ לְצַחֵק בְּנִי: (יח) וַיְהִי כִּהְרִימִי קוֹלִי וְאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ אֶצְלֵי וַיִּגַּס הַחוּצָה: (יט) וַיְהִי כִשְׁמֵעַ אֲדֹנָיו אֶת-דְּבָרֵי אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר דְּבָרָה אֵלָיו לֵאמֹר כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עֲבָרָה וַיִּחַר אַפּוֹ: (כ) וַיִּקַּח אֲדֹנִי יוֹסֵף אֹתוֹ וַיִּתְּנֵהוּ אֶל-בְּיָת הַסֹּהַר מְלֹום אֲשֶׁר-אֲסִירֵי הַמֶּלֶךְ אֲסוּרִים וַיְהִי-שָׁם בְּבֵית הַסֹּהַר: (כא) וַיְהִי ה' אִתּוֹ יוֹסֵף וַיִּט אֵלָיו חֶסֶד וַיִּתֵּן חֵזֶק בְּעֵינָיו שֹׁר בֵּית-הַסֹּהַר: (כב) וַיִּתֵּן שֹׁר בֵּית-הַסֹּהַר בְּיַד-יוֹסֵף אֶת כָּל-הָאֲסוּרִים אֲשֶׁר בְּבֵית הַסֹּהַר וְאֵת

כָּל־אֲשֶׁר עֲשִׂים יָשָׁם הוּא הָיָה עֲשֵׂה: (כג) אֵינוֹ שָׁר בֵּית־הַסֵּהר רָאָה אֶת־כָּל־מְאֹמֶה בְּיָדוֹ בְּאֲשֶׁר הָ אֶתְּוֹ וְאֲשֶׁר־הוּא עֲשֵׂה ה' מְצַלִּיחַ: פ

44. תרגום אונקלוס בראשית פרק לט

(א) וְיוֹסֵף אֶתְּחַת לְמִצְרַיִם וְנִבְנִיה פּוֹטִיפֶר רַבָּא דְּפֶרְעָה רַב קְטוּלִיָּא גּוֹבְרָא מְצַרְאָה מִיָּדָא דְּעַרְבָּאִי דְּאֶתְּוִהִי לְתַמָּן: ... (יא) וְהָנָה כְּיוֹמָא הָדִין וְעָאֵל לְבִיתָא לְמַבְדֵּק בְּכַתְבֵי חוֹשְׁבַנְיָה וְלִית אָנָּשׁ מְאָנְשִׁי בִיתָא תַמָּן בְּבִיתָא:

45. רש"י בראשית פרק לט פסוק יא (פרשת וישב)

ויהי כהיום הזה - כלומר ניהי כְּאֲשֶׁר הִגִּיעַ יוֹם מִיָּחָד, יוֹם צָחוּק, יוֹם אִיד שְׁלֵהָם, שְׁהִלְכוּ כָּלָם לְבֵית עַ"י, אֶמְרָה אֵין לִי יוֹם הַגּוֹן לְהַזְקֵק לְיוֹסֵף כְּהַיּוֹם הַזֶּה, אֶמְרָה לָהֶם חוֹלָה אָנִי וְאֵינִי יְכוֹלָה לִילָד: לעשות מלאכתו - רב ושמואל, חד אמר מלאכתו ממש, וחד אמר לעשות צרכיו עמה, אלא שגנראית לו דמות דיוקנו של אביו וכו' כְּדֵאִיתָא בְּמַסְכַּת סוּטָה (דף לו ב):

46. ר' חיים פלטיאל בראשית פרק לט פסוק יא (פרשת וישב)

ויבא הביתה לעשות מלאכתו. זה תשמיש, יצאה בת קול ואמרה רצונך שיהיו אחיך חקוקים בחושן ובאיפוד ותקרא אתה רועה זונות מיד נעץ י' אצבעותיו בקרקע ויצא זרע מכל אצבעותיו תחת י' שבטים דכתיב ויפוזו זרועי ידיו, וב' שבטים נשאר ונתקררה דעתו ומתחילה היה ראוי ל"ב שבטים והפסיד אותם ע"י שנכנס בו תאוה מאשת פוטיפר. עוד נמצא במדרש שא"ל אם אין אתה שומע לי הנני אוסרך א"ל י' מתיר אסורים, א"ל הנני מעוור עיניך א"ל י' פוקח עורים, א"ל הנני (מכסף) [מכופף] קומתך א"ל י' זוקף כפופים, כיון שראתה (שהיית') [שהיה] דוחה אותה בדברים עשתה לו שרתוע של ברזל תחת שפמו כדי שלא יוכל לכפוף את פניו ויעיין עליה כל שעה ושעה, הה"ד ברזל באה (ב)נפשו, כלומר שעשתה לו שרתוע של ברזל כנגד לבו ונפשו ולא היה יכול לכפוף פניו מפני שרתוע כי קודם לכן היה עניו כי לא היה רוצה להביט, שרתוע כמו יתד של ברזל.

47. הדר זקנים בראשית פרק לט פסוק יא (פרשת וישב)

ואין איש מאנשי הבית שם בבית. הפשט. שלא היה בבית רק יוסף. והר"י מאיוו"רא מפרש מלמד שבדק עצמו ומצא שאינו איש שבאותה שעה ניטל זכרותו למונעו מן החטא:

48. ריב"א בראשית פרק לט פסוק יא (פרשת וישב)

ויבא הביתה לעשות מלאכתו תרגו' אונקלוס ועל לביתיה למבדק בכתבי חושבניה היינו דמאן דדריש מלאכתו ממש והוסיף לפרש המלאכה לעשות מלאכתו פרש"י רב ושמואל חד אמר מלאכתו ממש וחד אמ' לעשו' תשמיש וא"ת למה דאמרי' לעשות צרכיו נכנס אמאי לא קאמ' נמי אתה עתיד ליתן את הדין אם כדבריך התורה כסתו ואתה מגלה עליו. ואם לאו אתה מוציא לעז על אותו צדיק דכיוצא בזה אמרינן במסכת שבת גבי הא דאמ' מקושש עצים זה צלפחד. וי"ל כיון שכבש יצרו אין זה כי אם שבה:

49. משיבת נפש בראשית פרק לט פסוק יא (פרשת וישב)

(יא) ויהיה כהיום הזה ויבא הביתה וכו'. צריך לדקדק מה ר"ל כהיום הזה. ופי' רש"י אינו מיישב כ"א בדוחק. ונ"ל שר"ל שיום ראשון שתבעה אותו היה ביום הזה, ויום זה שנתייחד עמה שהרי אין איש אתה בבית, ובא להודיענו שכבר נכשל שנתייחד עמה ולא נזהר להתייחד עמה פעם שנית וע"כ נענש. ובא להודיענו כהיום הזה שיום ראשון היה כהיום שהרי כבר עמה בייחוד. וכו':

לעשות מלאכתו (שם) פירש"י שיש מפרשים לעשות צרכיו עמה. [בתחילת המחשבה יש לתמוה מה ראה רש"י לפרש ולדון הצדיק המפורסם לחובה שהרהר לעשות צרכיו עמה] אכן (אח"כ) הדקדוק באו שני הפירושים למחלוקת הפילוסופים איזה משובח יותר מי שלא נתאוה לשום עבירה או מי שנתאוה ועומד נגד יצרו וכבשו. הכריעו הרמב"ם הדברים הטבעיים כגון עריות וגזל וכיוצא בהם

המתאווים ושולט ביצרו הרי זה משובח ביותר, והדברים שאינם טבעיים כגון אכילת דם ושרצים מי שאינה מתאוה להם הוא משובח יותר מן המתאוה להם. ולפי דעתי נכון ושבח לאותו צדיק לומר שנתאוה ושולט ביצרו. ומה (שסמוך ביארתי) [שביארתי בסמוך] על ויהי כהיום הזה ויבא וכו' יתיישב קושיא זו.

50. ספורנו בראשית פרק לט פסוק יא (פרשת וישב)

ויבא הביתה. נכנס לחדר שלא ידע שהיתה היא שם: שם בבית. באותו החדר:

51. בראשית פרק לז פסוק ח (פרשת וישב)

ויאמרו לו אחיו המלך תמלך עלינו אם-משול תמשל בנו ויוספו עוד שגא אתו על-חלמתיו ועל-דבריו:

52. אבן עזרא בראשית פרק לז פסוק ח (פרשת וישב)

המלוך תמלוך, או משל תמשול אנחנו נשימך מלך, או אתה תמשול בנו בחזקה.

53. בראשית פרק מד פסוק יד (פרשת מקץ)

ויבא יהודה ואחיו ביתה יוסף והוא עוננו שם ויפלו לפניו ארצה:

54. בראשית פרק מד פסוק יח - לד (פרשת ויגש)

(יח) ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר-נא עבדך דבר באזני אדני ואל-יחר אפך בעבדך כי כמוד פפרעה: (יט) אדני שאל את-עבדיו לאמר היש-לכם אב או-אח: (כ) ונאמר אל-אדני יש-לנו אב זמן ויגד זמנים קטן ואחיו מת וינחם הוא לבדו לאמו ואביו אהבו: (כא) ונאמר אל-עבדך הורדהו אלי ואשימה עיני עליו: (כב) ונאמר אל-אדני לא-יוכל הנער לעזב את-אביו ועזב את-אביו ומת: (כג) ונאמר אל-עבדך אם-לא יגד אחיכם הקטן אתכם לא תספון לראות פני: (כד) ויהי כי עלינו אל-עבדך אבי ונגד-לו את דברי אדני: (כה) ויאמר אבינו שבו שברו-לנו מעט-אכל: (כו) ונאמר לא נוכל לרדת אם-יש אחינו הקטן אתנו ויגדנו כי-לא נוכל לראות פני האיש ואחיו הקטן איננו אתנו: (כז) ויאמר עבדך אבי אלנו אתם ודעתם כי שנים ילדה-לי אשתי: (כח) ויצא האחד מאמי ואמר אף טרף טרף ולא ראיתיו עד-הנה: (כט) ולקחתם גם-את-זה מעם פני וקרהו אסון והורדתם את-שיבתי ברעה שאלה: (ל) ועתה כבאל אל-עבדך אבי והנער איננו אתנו ונפשו קשורה בנפשו: (לא) והיה פראותו כי-אין הנער ומת והורידו עבדך את-שיבת עבדך אבינו ביגון שאלה: (לב) כי עבדך ערב את-הנער מעם אבי לאמר אם-לא אביאנו אליה וקטאתי לאבי פל-הנמים: (לג) ועתה ישב-נא עבדך תחת הנער עבד לאדני והנער יעל עם-אחיו: (לד) כי-אידך אעלה אל-אבי והנער איננו אתי פן אראה ברע אשר ימצא את-אבי:

55. תלמוד ירושלמי מסכת הוריות פרק ב הלכה ה

אמר רבי זעירא והא רואה את הקרב פילו מחתכת בבשרו וכל עמה רבי זעירא רבי תנחומא בשם רב חונה יטוח ראשי אצבעותיו בכותל ויהא מוצן פתיב (בראשית מט) ותשב באיתן קשתו. רב שמואל בר נחמן נמתקה הקשת וחוזה אמר רבי אבון, נתפזר זרעו ויצא לו בצירפני ידיו (שם) ויפזו זרעי ידיו. רב חונה בשם רב מתנה תלה עינוי וראה איקונין של אביו, מיד היצר. (שם) מיד אביר יעקב אמר רבי אבין אף איקונין של רחל ראה משם רעה אבן ישראל.

56. בראשית רבה (וילנא) פרשה צח סימן כ (פרשת ויחי)

כ [מט, כד - כה] ותשב באיתן קשתו, זו עכסילו שהוא עושה במזל קשת, א"ר יוחנן מי גרם לך להדחות מן האתנים קשיות שנתקשת עם אדנותך, א"ר שמואל בר נחמן נמתחה הקשת וחזרה הה"ד ותשב באיתן קשתו, קשיותו, ויפזו זרועי ידיו אמר יצחק נתפזרו זרעו ויצא לו דרך צפרניו, מידי אביר יעקב, ר' הונא בשם רב מתנה איקונין של אביו וצינן דמו, רבי מנחמא בשם רבי אמי איקונין של אמו ראה וצינן דמו, משם רועה אבן ישראל, אבן ישראל ראה וצינן דמו, מי עשה כן, מאל אביר,

מעל זו אזכרות שבבעל, רובצת תחת, זו בית שאן בבית השריי, ברכות שדים ורחם, רבי לולייאני בן טורין משם רבי יצחק בולד בהמה ברכו, אמרת צא וראה איזו הוא שדדיה במקום רחמה ואי אתה מוצא אלא בבהמה, ר' אבא בר זוטרא אמר בוא וראה עד היכן חיבב אבינו יעקב את רחל אפילו בשעה שבא לברך את בנה עשאו טפילה לה, ברכות שדים ורחם, יתברכון דדיא דהכין אוניקו ומעיא דהכין אפיקו, ברכות אביך, על מלמדי ועל מעבדני, עד תאות גבעות עולם, מה שנתאוו גבעות עולם, תהיין לראש יוסף, הכא את אמר תהיין ולהלן את אומר תבואתה,

57. עלי תמר מסכת הוריות פרק ב הלכה ה

נתפזר זרעו ויצא לו בצפרני ידיו ויפזו "זרעי" ידיו. כצ"ל כמ"ש במקרא, ודרש כן מדכתיב "זרעי" חסר וא"ו. ויפזו כמו ויפצו, עיין ביפ"מ ובתיב"ע, כי אותיות זסשר"צ מתחלפות. והביאור הוא כאלו יצא לו בציפורני ידיו ע"י תחבולה טבעית הנ"ל שהטיח ראשי אצבעותיו בכותל והוא מוצן (וכזה בנדרים י"ג, באומר שיעורו כאומר עיין בדף כ"ו שם). אולם ר"מ ור"א אמרו שהשתמש בעיקר בתחבולה מוסרית חינוכית כי תלה עיניו בזמן העבר שקבל חינוך מוסרי, והנה ראה איקונין של אביו ומיד הוצן, וכענין עצתו של רבי זירא. אכן אין זו מדת כל אדם להכניע יצרו בזה אבל הצדיק יכול להכניע יצרו בהתבוננות עמוקה בתחבולה מוסרית זו. ור"א מוסיף שאף איקונין של רחל ראה שחלקה היה רב בעיצוב נפשו הרוחני והמוסרית, וכמו שמסיים הפסוק משם רועה אבן ישראל, רחל שכתוב עליה כי רועה היא, והיתה גם רועה מוסרית, משם רואה אבן ישראל, האם, האבן הראש פינה של גידול וחינוך בניה, וכענין שאמר ישעיה בפנ"א, הביטו אל צור מחצבתם ואל בור נקרתם הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם.

והנה הדבר מבואר שע"י התורה הקדושה והטהרה שהחדירו יעקב ורחל בנפשו במעמקים ניצל מהחטא, אולם איפה מבואר שראה גם איקונין. וי"ל עפ"י שאמרו בשבת פ"א ה"ב, האומר שמועה מפי אומרה יהא רואה בעל השמועה כאלו הוא עומד כנגדו, ומ"ט אך בצלם יתהלך איש. כלומר שע"י ציור של הצלם דמות תבניתו של בעל השמועה הוא חדר לעומק השמועה והקיפה, וכן יוסף ראה כסגולה לראות איקונים של אביו ואמו דהחדירו בו רוח קדושה וחנכו מנעוריו להתגבר על יצרו אף כשהנסיון גדול. ומכאן שבעת נסיון מוסרי קשה יש לו לאדם לצייר דמות דיוקנו של אביו ואמו ורבו שגדלו וחנכו ולמדו לעמוד בנסיון וינצל.

ומה שהסברנו לעיל דהוי כאלו יצא וכו', כ"ה בסוטה ל"ו, מלמד שנעץ ידו בקרקע ויצאת תאוותו מבין צפורני ידיו, ופירש רש"י שנעץ אצבעותיו בקרקע כדי שיתייסר ויעבור תורף יצרו, וכן תרגם יב"ע, ואתבדרו ידוי מן הרהורא זרעא וכביש יצריה עיין שם.

58. יפה תואר בראשית פרשה פז סימן ז (פרשת וישב)

איקונין של אביו ראה. בסוטה גרסינן הכי, באתה דיוקנו של אביו ונראית לו בחלון, אמר לו יוסף יוסף עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד ואתה ביניהם, רצונך שימחה שמך מביניהם ותקרא רועה זונות, שנאמר [משלי כט, ג] ורועה זונות יאבד הון, מיד ותשב באיתן קשתו כו'. מידי אביר יעקב, מי גרם לו שיכתב על אבני אפוד, אלא אביר יעקב. משם רועה אבן ישראל, משם זכה יוסף ונקרא רועה ישראל, שנאמר [תהלים פ, ב] רועה ישראל האזינה נוהג כצאן יוסף. ואי אפשר שיהיו הדברים כמשמעם, דאם כן מאי רבותיה דיוסף, כי מי פתי יסור לעבירה אחרי זאת. ויותר קשה מ"ש במדרש אבכיר [ילקוט רמז קמה] שהביא הקדוש ברוך הוא איקונין של אביו ונתבייש וברח, פעם שנייה נכנס, נטל הקדוש ברוך הוא אבן שתיה, אמר לו אם תגע בה הריני משליכו ואחריב את העולם, הדא הוא דכתיב ויפוזו זרועי ידיו וכו', כי איך יתכן שאחרי ראותו איקונין של אביו וברח העיז ליכנס שנית. וקרוב לשמוע מ"ש

בעל מגלה עמוקות שהכוונה בזה שהשקיף עליו אור השכל שהוא דיוקנו של אביו, וראה שאם יעשה כן ימחה מתוך אחיו. וכן רמז בעל תהלה לדוד בח"ג פכ"ו:

ולוי נראה שהכוונה בזה, כי בחלון בית משכיות עינו וחכמתו הציץ ביחסו, והיות השכינה שורה בבית אביו, וזו היא כתיבתן על אבני אפוד לזכרון לפני ה' תמיד, ובחטא זה יאבד טובה הרבה, ופירש. ולפי דברי מדרש אבכיר בכל זאת לא שב אף תוקף יצרו, עד שהציץ עוד בהיות העולם בנוי על י"ב השבטים, כי יצב גבולות עמים למספר בני ישראל [דברים לב, ח], ואם יחטא ואשם יתקלקל הסדר, ונמצא מאבד כל העולם. וזו היא השלכת אבן השתיה אשר ממנה הושחת העולם. ומה נאה לפי זה מ"ש עוד שם [בילקוט] אמרה לו מה לך, אמר לה אבא אני רואה, א"ל והיכן הוא, ואין איש מאנשי הבית, א"ל את בת חמורים אשר בשר חמורים בשרם וחמור אינו רואה, אבל אנא מן הרואים, שנאמר וירא את המקום מרחוק וכו', נראה שראיה זו שכלית לנקי הדעת וזרע אמת הפונים למעלה באור השכינה, מה שאין כן לאומות העולם מכחישי השם, אשר לא יפנו אלא למטה לארץ כבהמות נדמו:

ושמעתי אומרים שנסתכל יוסף במראה וראה צורתו, ונזכר לצורת אביו שאיקונין שלו דומה לו, כמ"ש ז"ל [פד, ח] גבי כי בן זקונים הוא לו [לז, ב], ואז נתן אל לבו כבוד בית אביו, וכי רע ומר הדבר הזה לזרע יעקב, והכל הולך אל מקום אחד. ולקמן פצ"ח [כה] יש אומרים איקונין של אמו ראה וצינן דמו. וקרוב לומר שהאומר איקונין של אביו ראה, ר"ל שלפי שהשורש לא יכזב, אמר שנדמה לאביו בצניעותו, דבן פ"ד שנה לא ראה שכבת זרע [להלן צח, ה]. והאומר איקונין של אמו, ר"ל שנדמה לאמו שהיתה צנועה, כדאיתא בפרק קמא דמגלה [יג ע"א] גבי אין אסתר מגדת [אסתר ב, כ]:

מי עשה כן שהראה לו איקונין של אביו. ולפי מה שפירשתי יראה, מי העיר את רוחו וסייע בהשקפת שכלו בזה, הקדוש ברוך הוא. ודקדוקו מהכתוב מאל אביך, דאל אביך מיבעי ליה, אלא הכי קאמר מאל אביך היתה זאת, והוא יעזרך לעולם:

ברכתא דאבוך ודאמך. אין זה מענין מעשה יוסף, אלא הכי קאמר קרא, ואת שדי ויברכך כו' ברכות שדים ורחם, ופירושו ועם שדי היה לבך כשלא שמעת לאשת אדוניך, והוא יברכך ברכות שדים ורחם, כדפרש"י בחומש ומייתי לה הכא, משום דלפי מ"ש שפירש מהעביר מפני איקונין של אביו, ראוי שיבורך בברכות אביו ואמו. גם אונקלוס תרגם ברכתא דאבוך ודאמך. ואף על פי שלא מצינו שרחל ברכתו, נאמן עלינו יעקב. וטעם היות השדים רמז לאב, פרש"י בחומש ירה יירה [שמות יט, יג] מתרגמינן אשתדאה אשתדאי, אף שדים כאן על שם שהזרע יורה כחץ: